

С.П. Яцик, асп., ЖДУ імені Івана Франка, Житомир
pan_sergey@ukr.net

**"РЕАБІЛІТАЦІЯ" СУБ'ЄКТА
ЯК СПОСІБ ПОДОЛАННЯ КРИЗОВИХ ЯВИЩ
У СУЧАСНІЙ ЄВРОПЕЙСЬКІЙ ФІЛОСОФСЬКІЙ ПАРАДИГМІ**

Філософська думка ХХ століття характеризується прагненням відкинути відношення "суб'єкт-об'єкт" і вийти на рівень безпосереднього знання (феноменологія Е. Гуссерля, логічний позитивізм), що позначається як бажання ототожнення буття з тією або іншою формою знання про нього. У той же час у протилежність гносеологічному повороту, що почався із Декарта і Канта, філософія ХХ століття звертається до онтологічної рефлексії. Побудована М. Хайдеггером онтологія, в якій суб'єкт елімінується, а основне значення приділяється питанню про буття або розвинута К. Леві-Стросом концепція структуралізму, що наполягає на необхідності винести суб'єкта за межі філософського розгляду – все це викликає протилежну реакцію.

Початок нового тисячоліття ознаменований необхідністю повернутися до питання про суб'єкта, потребою нового дослідження людського буття, і це дослідження повинно бути інтерпретацією інтерпретації [Рикёр П. Конфлікт інтерпретацій. Очерки о герменевтике / Поль Рикёр. – [Пер. с фр. и вступит, ст. И. Вдовиной]. – М., 2002. – С. 143], що реабілітує суб'єкта.

На наш погляд, труднощі в розумінні сучасного положення суб'єкта і суб'єктивності можуть бути викликані прагненням звузити трактування суб'єкта в контексті системи суб'єктно-об'єктних відносин, що веде до небажаних наслідків. Починаючи з Ф. Юнгера, закінчуючи сучасністю (В. Декомб, Ж.-Л. Нансі, Ж.-М. Шеффер), ставиться проблема відірваності суб'єкта від зовнішньої реальності, від речі і діяльності, але в той же час виникає загроза пригнічення суб'єкта техногенною цивілізацією.

Наприклад, Ж.-М. Шеффер у праці "Конец человеческой исключительности" бере на себе нелегку задачу: провести аналіз сучасних антропологічних теорій. Відповідь на питання І. Канта "Що таке людина?" повинна тепер звучати так: "Це просто ще одна тварина" [Шеффер Ж.-М. Конец человеческой исключительности / Жан-Мари Шеффер. – [пер. с

фр.]. – М.: НЛО, 2010. – С. 125]. Від подібного твердження віє жахливою банальністю, але обґрунтування філософа має два нюанси.

По-перше, історія західної культури була історично побудована навкруги заперечення зближення людини та інших біологічних видів. Це саме те, що Шеффер називає "тезою про людську винятковість". Тут є і християнські, і платонівські алюзії, але у найчистішому вигляді "теза про людську винятковість" сформульована картезіанством. Тіла являють собою автомати, але на відміну від тіл тварин людство піднесене *res cogitans*, нередуковано до матеріального світу, що виключає людину з порядку каузальних взаємодій.

По-друге, Ж.-М. Шеффер стверджує, що із "тези про людську винятковість", як і з його неминучого на сьогоднішній день заперечення, можливо зробити декілька дуже важливих висновків, які ми повинні чітко розуміти і усвідомлювати. Ключовим із цих висновків стає помилковість дихотомії культури і природи, яку ми помилково приймаємо за аксіому. Не існує ніякої "культури" як протилежності людському буттю як біологічному виду, наша соціальність і світ наших артефактів є видоспецифічним для людини як одного з різновидів приматів.

Таким чином, підсумовує Ж.-М. Шеффер, – культура є невід'ємною і органічною частиною біології.

Як бачимо, проблема сприйняття власного "Я", самопізнання та самодосконалення людини може бути по трактована як один із побічних продуктів еволюції. Знову з'являється небезпека редукування особистості, нівелювання власного "Я", вороже ставлення до Іншого.

На наш погляд, подолання проблем можливо на основі переосмислення позиції сучасної і класичної філософії, яка, починаючи з І. Канта, говорить про активного суб'єкта, який діє в певному середовищі і за конкретних соціальних умов.

Людина завжди діє серед речей як дещо відмінне від цього світу речей [Андрос Є. Криза людської само ідентифікації і проблема смислоутворення / Євген Андрос // Філософська антропологія: екзистенціальні проблеми / В.І. Шинкару, В.Г. Табачковський, Г.І. Шалашенко, Є.І. Андрос, Г.П. Ковадло. – К.: Педагогічна думка, 2000. – С. 208].

Людське буття, як зазначає Пигров К., – це буття особливого роду, незіставне, яке лежить принципово в іншому вимірі порівняно з буттєвістю неживих і живих речей [Пигров К.С. Социальная антропология как система / Пигров К.С. // Очерки социальной антропологии. – СПб, 1995. – С. 40]. Відчуття цієї буттєвості людині дано із середини через переживання власного тіла і артефактів культури; людині, як одухотвореній, мислячій істоті.

Буття людини – специфічне, персональне, особистісне, залежить від індивідуальних якостей "Я", які детермінують людину у соціумі. Саме тому людське буття є найбільш проблематичним і загадковим для філософської думки.